

ROLA KODEKSÓW ETYKI ZAWODOWEJ (ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM ZAWODÓW EKONOMICZNYCH)

Anetta BRECZKO, Marzanna PONIATOWICZ¹

1. Definicja etyki zawodowej

Etyka zawodowa stanowi zespół zasad wskazujących jak – z moralnego punktu widzenia – powinni postępować przedstawiciele danego zawodu. Etyka ta wyrażana jest głównie poprzez zinstytucjonalizowane normy (np.: przysięgę zawodową, ślubowanie, kodeks etyki zawodowej), ale także w postaci różnego rodzaju postulatów, formułowanych jako indywidualne propozycje [7, s. 19-20].

Formułowanie zasad moralnych, ważnych przy wykonywaniu konkretnych zawodów, staje się możliwe dzięki analizie istotnych wartości związanych z pracą człowieka. Oczywiście jest, że ludzkie działania, podejmowane w ramach określonych profesji, winny być ukierunkowane na dobro człowieka (pacjenta, klienta etc.). **Etyka zawodowa wskazuje na inne jeszcze, nadrzędne wartości, które powinny przyświecać przy realizacji danej profesji. W przypadku każdego z zawodów, w związku z jego specyfiką, eksponowane być mogą nieco inne wartości. Zawsze jednak, ostatecznie, wiążą się one z godnością człowieka** [4, s. 189].

Warto podkreślić, że etyka zawodowa jawi się często jako odpowiedzialność za wynik pracy podjętej w warunkach dobrego przygotowania, czyli posiadania odpowiednich kwalifikacji moralnych i zawodowych [15, s. 39].

Etyka zawodowa jest niewątpliwie jednym ze sposobów zastosowania etyki uniwersalnej (ogólnej). Czasami bywa rozumiana jako artykulacja typowych sprzeczności moralnych, powstających między wymogami etyki uniwersalnej a regułami skutecznego i efektywnego wykonywania zawodu. Ma wskazywać moralnie właściwe sposoby rozstrzygania konfliktów, stając się tym samym przydatnym narzędziem w realizacji określonych obowiązków danej grupy zawodowej.

Przy rozważaniach na temat etyki zawodowej pojawia się kilka fundamentalnych pytań. Jaki jest jej stosunek do etyki uniwersalnej? Czy w ogóle istnieje uzasadniona potrzeba tworzenia etyk zawodowych? A może należy ograniczyć

¹ Dr Anetta Breczko – Wydział Prawa, Uniwersytet w Białymstoku. Dr Marzanna Poniatowicz – Wydział Ekonomiczny, Uniwersytet w Białymstoku.

mnożące się dziś, różnorodne etyki zawodowe wyłącznie do określonych profesji? Jakie zawody wymagają dodatkowych regulacji etycznych?

2. Geneza i pojęcie kodeksu etyki zawodowej

Podstawą etyki zawodowej są normy zawarte w kodeksach etyki zawodowej. Kodeksy te stanowią uporządkowany logicznie zespół zasad i norm, określających jak z moralnego punktu widzenia powinni zachowywać się przedstawiciele danego zawodu. Reguły zachowania formułowane są najczęściej w formie zakazów i nakazów o różnym stopniu szczegółowości. Dotyczą stosownego, tj. profesjonalnego i zarazem etycznego działania.

Kodeksy etyki zawodowej wywodzą się z tradycji anglosaskiej. Wielka Brytania jest państwem, w którym specyfika systemu prawnego jest ściśle związana z funkcjonowaniem zwyczajów, konwenansów konstytucyjnych i precedensów sądowych. Stanowią one – obok ustaw – źródła prawa, będąc podstawą rozstrzygnięć indywidualnych wydawanych przez kompetentne organy administracji i sądy. Reguły pozaprawne odgrywają więc w tym systemie szczególną rolę. Podobnie jest w innych krajach opartych na tradycji prawa zwyczajowego np. w Stanach Zjednoczonych.

Na kontynencie europejskim dominują systemy prawa stanowionego, w których źródłami prawa w sensie formalnym (a więc podstawą indywidualnych rozstrzygnięć) są tylko i wyłącznie normy prawne wynikające z przepisów zawartych w aktach prawnych [18, s. 37 i następne]. Podkreślić trzeba, iż na gruncie tych systemów, obowiązki kierowane do określonej grupy zawodowej wynikają głównie z norm ustawowych i tworzonych na ich podstawie norm niższego rzędu. Konkretyzowane są zaś orzecznictwem dyscyplinarnym.

Kodyfikowanie etyki zawodowej staje się ostatnio przedmiotem recepcji również w państwach Europy kontynentalnej. Kodeksy etyki zawodowej zyskują coraz większą popularność. Potrzeba ustalania reguł etycznych wyznaczających sposób funkcjonowania określonych grup zawodowych uwidacznia się także w Polsce.

Wyróżnia się dwa sposoby budowania kodeksów etyki zawodowej. Pierwszy polega na abstrakcyjnym wyobrażeniu jakiegoś idealnego stanu rzeczy oraz próbie realizacji tego ideału w praktyce poprzez odpowiednie unormowania. Drugi sposób zbliża się natomiast do rekonstrukcji norm, które w środowisku już funkcjonują. Odwołuje się do wartości zakorzenionych w kulturze, starając się je ewentualnie wzmocnić i zintegrować [10, s. 81]. Różny bywa stopień szczegółowości kodeksów etyki zawodowej, dlatego też kodeksy te dzieli się m.in. na: ogólne i szczegółowe.

Środowiska zawodowe i zewnętrzne oczekują od przedstawiciela określonej grupy zawodowej profesjonalizmu, rzetelności i sumienności, ale także często czegoś więcej niż tylko wiedza fachowa i zdolności techniczne. Wymaga się określonych predyspozycji moralnych. Zresztą sam wymóg fachowości ma za barwienie aksjologiczne. Reguły kodeksów etycznych dotyczą więc wymogu

profesjonalizmu, ale także przestrzegania prawa, wartości moralnych oraz obyczajowych. Wyraża się to m.in. postulatami uczciwości, służby społeczeństwu, realizacji dobra powszechnego. Ważne jest, aby kodeksy etyki zawodowej nie były podporządkowane wyłącznie interesowi danej grupy zawodowej. Mają one realizować przede wszystkim interes publiczny oraz interesy tych, którzy korzystają z usług danej grupy zawodowej. Normy kodeksu etyki zawodowej, aby zapobiec kolizji powyższych interesów, nakładają różnego rodzaju szczegółowe obowiązki (np.: składania oświadczeń majątkowych, informowania o konflikcie interesów, etc), formułują określone zakazy i ograniczenia (np.: zakaz łączenia funkcji, ograniczenia w prowadzeniu działalności gospodarczej).

Zaznaczyć należy, że w **normach kodeksów etyki zawodowej ustalane są często wymagania wyższe od powszechnie obowiązujących standardów etyki uniwersalnej**. Normy te nie powinny jednak odwoływać się do ideałów niemożliwych do realizacji. Przyjęte reguły zachowania muszą być wykonalne, ale równocześnie wyższe od przeciętnych. Niezmiernie ważne jest zapewnienie skuteczności tych norm i ich egzekwowalność, tak, aby normy nie funkcjonowały tylko i wyłącznie jako puste zapisy wartości. Samorzady zawodowe winny być wyposażone w uprawnienia do dyscyplinowania członków danej profesji [9, s. 58 i nast.].

Pamiętać należy, że w naszym systemie prawnym **normy kodeksów etyki zawodowej nie posiadają charakteru norm prawnych**. Kodeks etyki zawodowej nie jest zbiorem przepisów, chociaż nazwa „kodeks” odnośzona jest z reguły do ustaw całościowo i wyczerpująco regulujących wybrane sfery życia społecznego (np.: kodeks karny, kodeks cywilny, kodeks spółek handlowych etc.).

Kodeksy etyki zawodowej nie powielają regulacji prawnych. Zawierają wskazania, co jest sprzeczne z prawem a także, co jest uznawane za nieetyczne z profesjonalnego i społecznego punktu widzenia. Ustalają zasady i wytyczne, jak należy postępować, by uniknąć naruszeń prawa i etyki. Celem kodeksów zawodowych jest normowanie tych obszarów działań, których nie kodyfikuje ani prawo, ani sumienie. Normy etyki zawodowej uszczegółwiają ogólne normy etyczne i dopasowują je do określonych ról zawodowych, sytuacji, konfliktów, relacji, których etyka ogólna nie przewiduje.

Za naruszenie norm kodeksu etyki zawodowej przewidziane są określone sankcje. **Sankcje te nie mają wprawdzie charakteru sankcji prawnych, jednak wiążą się z istotnymi dolegliwościami, takimi jak np.: upublicznienie nadużyć, utrata licencji, prestiżu, klientów itp.**

Zasadnicze znaczenie prawne norm kodeksów etyki zawodowej ujawnia się w procesie stosowania prawa. Przepisy często odsyłają do norm kodeksów etyki zawodowej, co jest przejawem powiązań strukturalnych między prawem a moralnością (tzw. odesłania pośrednie). Normy kodeksów etyki zawodowej mogą być uwzględniane przy stosowaniu prawa, a tym samym rzutować na ostateczny kształt orzeczenia sądowego bądź decyzji administracyjnej [3, s. 63].

3. Rodzaj profesji a potrzeba kodeksów etyki zawodowej

Potrzeba tworzenia kodeksów etyki zawodowej odnosi się przede wszystkim do zawodów wyróżnionych, których przedstawiciele mają na co dzień do czynienia z wartościami szczególnie cenionymi społecznie, takimi jak np.: zdrowie i życie, wolność czy kształtowanie osobowości.

Kodeksy etyki zawodowej powinny być tworzone dla tych grup zawodowych, których działalność ma ogromne znaczenie społeczne, których funkcjonowanie wiąże się z pewną misją publiczną. Można wymienić szereg profesji, predestynowanych do służenia ludziom, gdzie prawidłowe wywiązywanie się z obowiązków wymaga w równej mierze walorów fachowych i moralnych. Odpowiednie kwalifikacje moralne są szczególnie ważne w przypadku profesji, których wykonywanie oparte jest na bezpośrednim kontakcie z konkretnym człowiekiem i wiąże się z możliwością wpływania na jego los [12, s. 207].

Kodeksy etyki zawodowej winny być tworzone w przypadku takich zawodów, które wiążą się ze szczególnym narażeniem na działania niemoralne. Niektóre profesje są bowiem bardziej niż inne podatne na różnego rodzaju patologie (korupcja, nepotyzm, etc.). Wiążą się to z pewnymi newralgicznymi punktami, w których efektywne działanie łatwo może się przekształcić w coś, co moralnie nie jest. Można byłoby w tym miejscu przytoczyć stwierdzenie H. Balzaka, zgodnie z którym im bardziej dane zajęcie jest niegodziwe, tym większa potrzeba uczciwości. Za zawody „moralnie niewdzięczne” uznaje się m.in. te związane z polityką i biznesem. Dlatego w ostatnich latach wzrosła rola kodeksów etyki zawodowej, normujących sposoby etycznego działania osób i grup sprawujących władzę w państwie (np.: posłów, senatorów) Szczególną funkcję spełniają również kodeksy etyki zawodowej pracowników administracji publicznej (służba cywilna) i przedsiębiorców.

W Polsce kodeksy etyki zawodowej cieszyły się bardzo dużą popularnością w latach siedemdziesiątych XX-ego wieku, kiedy to masowo tworzone je dla prawie wszystkich grup zawodowych (np.: kodeks sprzedawcy, bufetowej, szatniarza itp.). W ostatnim czasie ożyła dyskusja nad zasadnością tego typu unormowań. Przyjmuje się, iż mają one obowiązywać przede wszystkim członków samorządu zawodowego tzw. „wolnych zawodów”, np.: lekarzy, pielęgniarek, radców prawnych, adwokatów, doradców podatkowych, nauczycieli, polityków [17, s. 344].

4. Argumenty „za” i „przeciw” tworzeniu kodeksów etyki zawodowej

Od wielu już lat – na świecie, ale także i w Polsce – w kodeksach etyki zawodowej zwykło się upatrywać swoistego panaceum na problemy moralne pojawiające się w ramach realizacji określonej działalności zawodowej. Kodeksy etyki zawodowej zdobywają coraz większą ilość zwolenników. Często jednak

odzywają się głosy krytyczne i sceptyczne. Spór wokół zasadności tego typu unormowań podjęty został również na gruncie rozważań doktrynalnych szeroko pojętego prawoznawstwa [8, s. 15].

Moralne dylematy związane z wykonywaniem różnych zawodów są dziś wprawdzie zjawiskiem powszechnym, jednak krytycy kodeksów etyki zawodowej sugerują, że do ich rozwiązania wystarcza etyka uniwersalna. Argumentują, iż normy tej etyki mają swoje zastosowanie także odnośnie etyki zawodowej, a zatem nie ma potrzeby ustalania innych norm. Usiłują dowodzić, że powstawanie różnorodnych etyk zawodowych może wiązać się z pewnym zamętem. W rezultacie mogą powstawać jednostkowe sytuacje o wiele bardziej skomplikowane i trudne do rozstrzygnięcia, niż gdybyśmy mieli do czynienia z jedną tylko etyką uniwersalną, akceptowaną przez całe społeczeństwo. Sytuację pogarsza fakt powstawania coraz to nowych zawodów.

Krytycy kodeksów etyki zawodowej podkreślają, że szczegółowe inkorporowanie wartości nadrzędnych do kodeksów etycznych wybranych zawodów często powodowane jest modą, chęcią dowartościowania profesji. W ich uznaniu mniemanie, iż rozbudowa regulacji moralnych zobliguje jednostki do większej odpowiedzialności jest złudzeniem. **Nie da się powstrzymać rozkładu moralności ogólnej i indywidualnej poprzez samo forsowanie etyk środowiskowych, a kodeksy etyki zawodowej mogą wręcz sprzyjać uwolnieniu jednostek od odpowiedzialności.** Odpowiedzialność zagrożona wyłącznie sankcją sumienia i opinii otoczenia rozmywa się tylko. Często pojawia się argument, że istnienie kodeksu etyki zawodowej wcale nie chroni przed patologiami, skandalami, korupcją etc. Jako przykłady podaje się różne firmy, których nie ominęły zjawiska patologiczne, mimo posiadanych przez nie własnych kodeksów etycznych.

Niektórzy dodają, że **solidarność zawodowa często skutecznie prowadzi do ukrywania zjawisk, procesów i zdarzeń, podważających oficjalny wizerunek profesji.** Kodeksy zaś mogą tylko przysłańać obszary demoralizacji danej grupy zawodowej [13, s. 206-209]. Argumentuje się, że człowiek uczciwy będzie uczciwy i w pracy, i w domu. O uczciwości decyduje sumienie, wrażliwość moralna etc., a nie sformalizowane zapisy.

Zwolennicy kodeksów etyki zawodowej podnoszą, iż etyka uniwersalna nie wystarcza. Moralność dotyczy różnego rodzaju sfer życia ludzkiego. Etyka, zajmująca się moralnością obejmuje zakresem swoich zainteresowań ogromny obszar rzeczywistości. Wiąże się to z koniecznością formułowania norm o dużym stopniu ogólności, odnoszących się do całości działania ludzkiego. W etyce ogólnej nie ma miejsca na osobowe wartości i normy szczegółowo określające jak dany podmiot ma się zachować w określonej sytuacji [4, s. 269]. **Za tworzeniem kodeksów etyki zawodowej przemawia więc fakt, że normy etyki uniwersalnej są zbyt ogólne.** Często nie można ich powiązać z codziennie spotykanymi sytuacjami, gdzie dochodzi do konieczności dokonania wyboru między wartościami równie godnymi respektowania. **Normy etyki**

zawodowej mogą pomóc przy rozwiązywaniu konfliktów specyficznych dla danej grupy zawodowej. Dzięki nim możliwe jest uzasadnianie odstępstw od zasad etyki uniwersalnej, jakich dokonuje się w danego typu działalności profesjonalnej. Każda etyka szczegółowa, a więc i zawodowa w sytuacjach nowych, jednak ramowo przewidywalnych umożliwia szybkie podejmowanie decyzji.

Wskazuje się często, że w **każdej działalności profesjonalnej jednostkowe przykłady dobrze wykonywanych czynności zawodowych wpływają na pozycję oraz prestiż danej grupy**. Często prestiż ten zależy bardziej od wartości moralnych, niż np. od usytuowania materialnego poszczególnych grup zawodowych. Prestiż społeczny oznacza dla grupy zawodowej nie tylko satysfakcję moralną, ale i jeden z warunków sprawnego funkcjonowania (np. wysoki prestiż pracowników wymiaru sprawiedliwości jest istotnym czynnikiem przestrzegania prawa w społeczeństwie).

Wzorce osobowe (rzetelność, sumiennosc, kompetencja, profesjonalizm, spolegliwość wobec współpracowników etc.) mogą znaczyć więcej niż drobiazgowo opisane normy i reguły działań, specyficzne dla danego zawodu. Zawód, który dysponuje własnym kodeksem daje poczucie misji, sprzyja kształtowaniu się trwałego etosu danej profesji, pielęgnuje narastającą tradycję środowiska. Powszechna w danej profesji refleksja edukacyjna zwiększa zaufanie do indywidualnych kompetencji zawodowych i zdolności do prawidłowego wyboru rozwiązań w sytuacjach konfliktowych.

Do podstawowych zadań kodeksów etyki zawodowej zaliczyć należy regulowanie stosunków wewnątrz środowiska zawodowego. Moralność zawodowa wpływa na charakter współżycia w środowisku danej grupy zawodowej, łagodzi konflikty. **Istnienie kodeksów wzmacnia solidarność zawodową, sprzyja współpracy między określonymi członkami danej grupy, motywując do bezinteresownej pomocy i wzajemnego szacunku**. Kodeksy niewątpliwie integrują daną społeczność, przyczyniają się do wzmocnienia rzetelności, uczciwości, sumiennosci zawodowej, poczucia odpowiedzialności, troski o wysoki poziom kwalifikacji zawodowych.

Ustalone w kodeksach etyki zawodowej reguły profesjonalnego postępowania pozwalają ograniczyć całkowitą dowolność działania. Uwrażliwiają na istniejące ryzyko nieprofesjonalnych i nieetycznych działań. Używanie tych kodeksów może być przydatne do racjonalizacji, skuteczności i uzasadnienia działań.

Kodeksy etyki zawodowej pełnią rolę moralnych drogowskazów. Ludzie potrzebują wskazania im ideałów i zachęty. Dlatego, nawet jeśli normy kodeksów w części swej zawierają nieosiągalne, idealistycznie brzmiące sformułowania, to i tak oddziałują jako wzór i zachęta do naśladowania [11, s. 176 i nast.].

Reasumując należy podkreślić, że warto zachować powściągliwość zarówno w krytykowaniu roli etyki zawodowej, jak i kreowaniu i rozbudowywaniu coraz to nowych etyk zawodowych. Kodeksy etyki zawodowej winny być niewątpli-

wie tworzone w przypadku określonych profesji, pełniących szczególnie istotną rolę w życiu społecznym.

5. Etyka a biznes

Wyraźna jest dziś potrzeba restytucji pozytywnych wartości w polskim życiu gospodarczym. W rzeczywistości społeczno-gospodarczej zauważyć można głęboki kryzys uczciwości zawodowej. Wynika to zapewne z szeregu przyczyn. Jedną z nich jest niewątpliwie słabość samego człowieka. Nie można pominąć także uwarunkowań historycznych, takich jak system polityczny, ekonomiczny i moralny, który panował w niedalekiej przeszłości, i który w dalszym ciągu wywiera piętno. Wpływa na zachowania ludzi, powodując osłabienie bodźców moralnych. Wspomnieć trzeba ponadto o częstych reorganizacjach różnych dziedzin życia gospodarczego przyczyniających się do zaniku dobrych tradycji zawodowych [16, s. 19].

Coraz to nowe skandale finansowe powodują upowszechnienie się poglądu o aferalnym charakterze gospodarki rynkowej. Pamiętać jednak należy, że ujawnione nadużycia stanowią patologię, a nie normę. Codziennosc to miliony uczciwych transakcji i dotrzymanych umów. „*Spekulacja, korupcja, afery gospodarcze nie tylko deprecjonują sferę biznesu, ale wręcz naruszają podstawy normalnego gospodarowania*” [1, s. 94]. Niestety, w przypadku kolizji: wartości moralne – wartości ekonomiczne, często wygrywa zysk, zaś znajomość i przyswajalność zasad moralnych jest minimalna. Jakość życia gospodarczego w Polsce z punktu widzenia etyki pozostawia więc wiele do życzenia. **W opinii społecznej ugruntowany jest stereotyp nieetycznego biznesu.** Dominuje przekonanie, że to, czego prawo nie zakazuje jest dozwolone, nawet w sytuacji, która budzi wątpliwości natury aksjologicznej.

Liczne przypadki patologii wskazują na potrzebę uporządkowania przepisów prawa. Prawo ma tworzyć jasny, klarowny, nie pozostawiający wątpliwości system, umożliwiający swobodny rozwój rynku, pomnażający siłę ekonomiczną państwa. Wyraźna jest potrzeba ujednoczenia przepisów i zapewnienia ich spójności. Musi istnieć odpowiednia baza legislacyjna, umożliwiająca kryminalizację zachowań patologicznych w sferze gospodarowania. Ważne jest usprawnienie działań wymiaru sprawiedliwości i wzmocnienie organizacyjne organów ścigania, aby mogły skutecznie wykrywać przestępstwa korupcyjne. Niewątpliwie ograniczeniu zachowań nieetycznych w życiu gospodarczym sprzyja przejrzystość procedur administracyjnych, eliminowanie nadmiernej uznaniowości urzędników i samowoli dysponentów środków budżetowych oraz skuteczny system kontroli.

Szczególnie istotne jest zwiększenie świadomości publicznej i promowanie etycznych wzorców postępowania. Za ich sprawą możliwe staje się podnoszenie moralności i kultury prawnej w społeczeństwie. Pomagają one w wytworzeniu takiej kultury zawodowej, w której podstawowym elementem jest nie kontrola i kary, lecz wewnętrzne wartości organizacyjne. Dzięki nim etyka ma szansę zo-

stać przyswojona przez biznes. I chociaż uczciwe postępowanie nie zawsze się opłaca, upowszechnienie wartości etycznych powinno skutkować zmniejszeniem zachowań niemoralnych [2, s. 43-56].

O tendencji do coraz powszechniejszego uznawania wagi etyki w biznesie świadczy m.in. zwiększająca się liczba ośrodków, czynnie włączających się w proces kształtowania postaw etycznych w sferze gospodarowania. Są to np.: Komitet Sterujący Global Impact, Polskie Stowarzyszenie Etyki Biznesu, Forum Odpowiedzialnego Biznesu, Program Promocji Kultury Przedsiębiorczości, Stowarzyszenie Rzetelnego Biznesu i inne.

Mnożą się w coraz to nowe kodeksy etyki zawodowej regulujące rozmaite zachowania różnych podmiotów w działalności gospodarczej. Jak już wcześniej wspomniano, ze względu na zakres szczegółowości normowanych przez nie kwestii możemy je podzielić na kodeksy ogólne i szczegółowe. Przykładami tych pierwszych są: *Kodeks etyki w działalności gospodarczej* opracowany w 1994 r. z inicjatywy Gdańskiej Izby Gospodarczej przez zespół pod kierunkiem prof. M.H. Konińskiego, *Kodeks dobrej praktyki bankowej* opracowany przez Związek Banków Polskich, *Kodeks etyczny Spółdzielczych Kas Oszczędnościowo-Kredytowych*, *Kodeks Polskiego Stowarzyszenia Sprzedaży Bezpośredniej*, a także *Kodeks postępowania w dziedzinie reklamy* opracowany przez Oddział Międzynarodowego Stowarzyszenia Reklamy w Polsce. Jako przykłady kodeksów szczegółowych mogą posłużyć: *Kodeks etyczny Nationale-Nederlanden*, *Kodeks etyczny Polskiego Stowarzyszenia Dealerów Volkswagen/Audi*, *Kodeks etyczny i zasady postępowania Amway*, *Kodeks wartości Computerland*, *Zbiór zasad postępowania w interesach Coca-Cola Polska*.

Podkreślić trzeba, że etyka biznesu oraz wyrażające ją kodeksy etyki zawodowej, same w sobie nie mogą być efektywne. Dziś nie wystarcza model etyki biznesu zredukowany wyłącznie go regulacji kodeksowej, traktowanej jako swoisty manifest ideowy. Zasłanianie się samymi kodeksami nie rozwiązuje problemu. Jak zauważa W. Gasparski takie działanie jest „*niczym nakładanie manicure na niewidzialną rękę rynku – zabieg tyleż estetyczny, co magiczny, mający przeciwdziałać zaciskaniu się tej ręki w pięść*” [5, s. 23].

Obok kodeksów konieczne jest opracowanie przez firmę długofalowego programu i polityki etycznej. Dopiero to może zapewnić skuteczność. W Polsce – w większości przypadków – kodeksy są w dalszym ciągu opracowywane bez zamiaru wdrażania całościowego i wieloletniego programu etycznego w firmie, a taki program powinien być opracowywany, wiążąc się zarazem z koniecznością przeprowadzania szkoleń, promowania zachowań etycznych, kontrolą etc. [6, s. 190].

Trzeba kłaść nacisk na długofalowość strategii i procesu wprowadzania zasad i polityk oraz systemu etyki w firmach, poprzez spójne misje, cele i wartości firm, przy pomocy procedur i struktur kontrolnych w firmach i poza nimi. **Wprowadzenie standardów dobrej praktyki jest gospodarczą koniecznością.**

ścią. Firmy, które kierują się takimi standardami zyskują wiarygodność na rynku, zaufanie i lojalność klientów i kontrahentów.

Benjamin Franklin przekonywał, że zabronione jest to, co szkodliwe. Uczciwość jest najlepszym sposobem postępowania. Cnota się opłaca. Etyka popłaca. Podstawowe wartości w biznesie: uczciwość kupiecka, zasada wywiązywania się z zobowiązań, solidność, uczciwość, troska o jakość produktu, troska o klienta, a także troska o środowisko zewnętrzne czy stosunki w firmie – decydują o dobrej reputacji przedsiębiorcy. Koncerny wiedzą, że jeśli popełnią błąd w jednym zakątku globu, odbije się to natychmiast podkopując zaufanie klientów na całym świecie. Dylemat „*więcej etyki albo większy zysk*” coraz częściej rozwiązywany jest w praktyce na rzecz tej pierwszej opcji (np. Koncern *Levi Strauss&Co* wycofał się z kontraktów na produkcję swoich wyrobów w Birmie ze względu na notoryczne łamanie praw człowieka). **Trudno jest w dzisiejszych czasach obronić tezę, że w biznesie chodzi tylko o biznes.** Polscy przedsiębiorcy muszą sobie uświadomić, że pojęcia „etyka” – „biznes” nie wykluczają się wzajemnie. Etyka biznesu to pewien proces, w którym dokonujemy wyboru między konkurującymi wartościami moralnymi i ekonomicznymi. Etyka taka jest rodzajem wiedzy, którą należy przyswajać, tak jak przyswaja się wiedzę o najnowszych technologiach [14].

Reasumując, niezwykle ważne jest wypracowanie w świadomości osób zajmujących się biznesem przekonania, że etyczne postępowanie firmy jest silnym atutem jej reputacji. Biznes w coraz większym zakresie staje się obszarem uzależnionym od społecznej akceptacji. Konsekwentnie przestrzegana etyka biznesu zwiększa gwarancje na bezpieczny i stabilny rozwój firmy, przy czym niekwestionowanymi instrumentami jej wdrażania powinny być zawodowe kodeksy etyczne.

Literatura

1. Albert M., *Kapitalizm kontra kapitalizm*, Wydawnictwo Signum, Kraków 1999.
2. Breczko A., Poniatowicz M., *Etyka gospodarowania a patologie życia gospodarczego w Polsce*, [w:] Bocian A. F. (red.), *Ekonomia-Polityka-Etyka*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2003.
3. Breczko A., *Prawo a moralność. W teorii i praktyce. Wczoraj i dziś*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2004.
4. Gałkowski J., Szulta A., *Etyka zawodowa – zasady tworzenia*, [w:] *Etyka w życiu gospodarczym*, t. 3, Salezjańska Wyższa Szkoła Ekonomii i Zarządzania, Łódź 2000.
5. Gasparski W., *Etyka biznesu – szkice do portretu*, [w:] Dietl J., Gasparski W. (red.), *Etyka biznesu*, PWN, Warszawa 2003.
6. Gasparski W., *Wykłady z etyki biznesu*, Wyd. Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. L. Koźmińskiego, Warszawa 2000.

7. Godecki Z., *Etyka zawodowa w doradztwie podatkowym*, Dom Organizatora, Toruń 1998.
8. Jackson J., *Biznes i moralność*, PWN, Warszawa 1999.
9. Klimczok B., *Etyczne otoczenie rynku kapitałowego*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 1998.
10. Konieczny J., *Wstęp do etyki biznesu*, Konsalnet, Warszawa 1998.
11. Kudrycka B., *Dylematy urzędników administracji publicznej*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 1995.
12. Nogalski B., Śniadecki J., *Etyka zarządzania przedsiębiorstwem*, Oficyna Wydawnicza Ośrodka Postępu Organizacyjnego, Bydgoszcz 2001.
13. Pogonowska B., *Elementy etyki gospodarki rynkowej*, PWE, Warszawa 2000.
14. Polak K., *USA. Moralność w biznesie – wykłady z etyki nie wystarczą*, „Gazeta Prawna” 2003, Nr 37.
15. Pyzik B., *Wolność wyboru i wykonywania zawodu a etyka zawodowa*, [w:] *Pragmatyka i etyka biznesu*, cz. I, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Biznesu w Tamowie, Wyższa Szkoła Biznesu w Tamowie, Tarnów 2001.
16. Stypulak M. Z., *Antropologiczno-psychologiczne aspekty etyki biznesu*, [w:] *Etyka zawodowa w biznesie*, część II, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowości i Finansów w Bielsku-Białej, Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Bankowości i Finansów w Bielsku-Białej 1999.
17. *Wielka encyklopedia prawa*, pod red. E. Smoktunowicza i C. Kosikowskiego, Wydawnictwo Prawo i Praktyka Gospodarcza, Białystok-Warszawa 2000.
18. *Wstęp do nauk prawnych*, pod red. A. Jamroza, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 1999.